

Traduir del català a l'alemany: una història en construcció (1583–2024)

Ferran Robles (València / Leipzig)

María Carbonell Saiz (València)

Summary: This introductory paper opens the monographic issue on literary translation in Catalan and German. On the one hand, it provides a chronological overview of the works originally written in Catalan that have been published in Austria, Germany and Switzerland from 1583 to the present day. On the other hand, it gives an account of the eight articles of which the issue consists and describes their content, methodology and most outstanding results.

Keywords: literary translation, Catalan literature, literary reception, German speaking countries ■

Received: 01-11-2024 · Accepted: 17-02-2025

■ 1 La literatura catalana traduïda a Alemanya, Àustria i Suïssa

L'any 1994, la UNESCO presentà un informe dels idiomes més traduïts del món, que situava el català en desena posició, molt per davant de llengües amb una llarga tradició literària, extensió geogràfica, gran nombre de parlants i hegemonia dins els seus territoris, com ara el grec, l'hongarès o el xinès. Amb independència que aquesta dada sigui completament exacta, resulta innegable que la cultura dels països de parla catalana ha generat un interès considerable més enllà de les seves fronteres, que es pot resseguir en el temps parant esment en les traduccions de les obres cabdals.

Les primeres versions en alemany de textos originalment escrits en català aparegueren a les acaballes del segle XVI. Unes dècades abans, en 1502, Johann Rosembach (Heidelberg, 1470–Barcelona, 1530) havia publicat a Perpinyà el seu *Vocabolari molt profitós per aprendre lo catalan alamaný y lo alemany catalan*. En 1583 veié la llum a Dillingen del Danubi la versió alemanya del *Spill de la vida religiosa* (*Desiderius: dialogus vere pius, et cumprimis iucundus de expedita ad Dei amorem via*) de Miquel Comalada i uns anys més tard, en 1606, l'impressor de Basilea Jacques Foillet donava a conèixer la traducció del

Licensed under Creative Commons Licence
CC BY-NC-ND

Zeitschrift für Katalanistik 38 (2025), 3–14
<https://doi.org/10.46586/ZfK.2025.3-14>
ISSN 0932-2221 · eISSN 2199-7276

poema *Disputació d'En Buc amb son cavall* (*Gespräch des Esels wider Bruder Anselmen de Turmeda*) habitualment atribuït a Anselm Turmeda, que realitzà Jacob Rathgeb von Speyer.

Malgrat aquestes primeres manifestacions, calgué esperar fins al tombant del segle XIX perquè aquesta atracció incipient es consolidés i comencés a produir un nombre rellevant de títols que, tant des del vessant acadèmic com el literari, contribuïren a apropar els lectors germanoparlants a la realitat d'un poble del sud d'Europa que llavors havien de considerar molt llunyà. La llengua i la literatura catalanes esdevingueren objecte de l'atenció d'humanistes i lingüistes alemanys de finals del segle XIX i inicis del XX (Lluís Salvador d'Àustria-Toscana, Felix Krüger, Wilhelm Meyer-Lübke, Bernhard Schädel, Walther von Wartburg, etc.). I la traducció d'obres literàries fou una manera més de presentar la cultura catalana al gran públic del centre i el nord del continent.

La primera gran fita en aquest sentit arribà en 1890. Johannes Fastenrath aplegà dins *Catalanische Troubadoure der Gegenwart* 276 poemes de gairebé un centenar d'autors contemporanis, entre els quals hi havia totes les figures destacades de la Renaixença: Bonaventura Carles Aribau, Víctor Balaguer, Maria de Bell-Lloch, Miquel Costa i Llobera, Tomàs Forteza, Àngel Guimerà, Francesc Matheu, Apel·les Mestres, Joaquim Rubió i Ors i Jacint Verdaguer, entre altres. Dues dècades més tard començaren a sovintegar les primeres versions de novel·les, com *Els sots feréstecs* (*Lazarus' Tod*, 1909) de Raimon Casellas, *Solitud* (*Sankt Pons: Roman*, 1909) de Víctor Català, *Revolta* (*Gori der Rebell*, 1912) i *Per la vida* (*Das Tomatenbeet*, 1912) de Josep Pous i Pagès o *Josafat* (*Josaphat*, 1918) de Prudenci Bertrana. Totes elles foren traduïdes per Eberhard Vogel, que en el mateix període publicà a Berlín el primer diccionari bilingüe català-alemany d'època moderna: *Taschenbuch der katalanischen und deutschen Sprache* o *Diccionari portàtil de les llengües catalana y alemanya* (1911). En les arts escèniques, cal destacar les adaptacions realitzades per Rudolf Lothar de dos textos d'Àngel Guimerà per als llibrets de les òperes d'Eugen d'Albert: *Terra baixa* (*Tiefland*, 1903) i *La filla del mar* (*Liebesketten*, 1912).

En les mateixes dècades, l'Arxiduc Lluís Salvador (Florència, 1847–Brandýs, 1915), gran viatger i filantrop, recorria la ribera mediterrània occidental i descobria als seus compatriotes els paisatges, la societat, el folklore i els costums de les gents que de segles ençà havien poblat les illes Balears i Pitiüses. El seu llegat es conserva en edificacions i gravats, però també en llibres que han estat traduïts a l'alemany i successivament reeditats, com les *Rondaies de Mallorca* (*Märchen aus Mallorca*, 1896) i *Somnis d'estiu ran de mar*

(*Sommerträumereien am Meeresufer*, 1912), a més dels cèlebres *Die Balearen in Wort und Bild geschildert* (1869–1884), *Die Felsenfesten Mallorcas. Geschichte und Sage* (1910) i *Ausflug- und Wachttürme Mallorcas* (1916), originalment escrits en llengua alemanya.

En el període que separa les dues guerres mundials, la traducció de textos catalans a l'alemany no s'aturà, per bé que esdevingué irregular i es veié entrebancada per les vicissituds que afectaven tot el continent. En 1923, Rudolf Grossmann publicà a Hamburg l'antologia *Katalanische Lyrik der Gegenwart*, que recollia les veus poètiques més destacades del tombant de segle, com els noucentistes Josep Carner, Guerau de Liost i Joan Alcover, els modernistes Joan Maragall i Gabriel Alomar, i els avantguardistes Carles Riba, Clementina Arderiu i Josep Maria de Sagarra, entre molts altres. L'altra gran aportació del moment es deu a Ludwig Klaiber, que entre 1938 i 1940 donà a conèixer la seva versió del *Llibre d'Amic e Amat* (*Das Buch vom Liebenden und Geliebten*) de Ramon Llull.

Durant la postguerra sorgeix dins el món germanoparlant un interès pels temes catalans, que a partir d'aleshores es mantindrà constant fins els nostres dies. De primer moment, l'atenció dels traductors i editors se centra en la literatura de caire popular. Entre 1949 i 1968, diversos volums recullen un repertori ampli de contes tradicionals balears i catalans. Entre ells destaquen *Die Spanische Truhe* (1949) de Hans Gerhard Loik, *Inselmärchen des Mittelmeeres* (1960) de Felix Karlinger, *Spanische Märchen* (1961) de Harri Meier o *Märchen aus Mallorca* (1968) de Felix Karlinger i Ulrike Ehr Gott. En el mateix període veuen la llum obres que recopilen, entre altres, cançons populars de tot el territori catalanoparlant, com ara *Beiträge zu einer Volkskunde der Pyrenäen und ihrer Umwelt im Spiegel des Volkslieds* (1948) de Felix Karlinger, *Spanische, portugiesische, katalanische, baskische Volkslieder* (1954) de Heinrich Möller i *Europäische Lieder in den Ursprachen* (1957) de Josef Gregor.

La figura que més destaca en aquesta època és Ramon Llull. En 1945, Maurice Aubry presenta una nova versió del *Llibre d'Amic e Amat* (*Das Buch vom Liebenden und Geliebten. Geistliche Gleichnisse*), que es reeditarà en quatre ocasions fins a 1967. Al seu torn, Joseph Solzbacher duu a terme traduccions del *Llibre de les bèsties* (*Die treulose Füchsin*, 1953) i del *Llibre d'Evast e d'Aloma e de Blanquerna* (*Das Ave-Maria des Abtes Blanquerna*, 1954).

Amb la fi de la dictadura franquista s'inicia la normalització de les relacions entre els territoris catalanoparlants i la resta del continent. Com a resultat, durant els anys setanta augmenta considerablement el nombre de traduccions de textos literaris a l'alemany, mentre es reediten títols publicats en les dècades anteriors. Johannes Hösle i Antoni Pous difonen la

poesia catalana contemporània amb dues obres fonamentals. En *Katalanische Lyrik im zwanzigsten Jahrhundert* (1970) presenten per primera vegada les composicions d'escriptors com Salvador Espriu, Gabriel Ferrater, J.V. Foix o Miquel Martí i Pol. En *Ich will deutlich sprechen. Gedichte aus Katalonien* (1974) fan una panoràmica de la lírica de la postguerra i aporten versions dels poemes de Vicent Andrés Estellés, Blai Bonet, Joan Brossa, Feliu Formosa i Pere Quart, entre altres. Abans d'acabar la dècada encara es difondran dues antologies musicals. La primera fou el *Katalanisches Liederbuch: für Singstimme und Gitarre* (1976) de Bernhard Rövenstrunck, que traduí i musicà composicions de poetes clàssics com Ramon Llull, Joan Roís de Corella, Jordi de Sant Jordi i Anselm Turmeda, i moderns com Josep Carner, Salvador Espriu i J.V. Foix, molts d'ells desconeguts per al públic alemany de l'època. En la segona antologia, *Diguem no! – Sagen wir nein! Lieder aus Katalonien* (1979), Tilbert Dídac Stegmann aplegà peces representatives del moviment de la Nova Cançó, entre les quals hi havia Maria del Mar Bonet, Lluís Llach, Ovidi Montllor, Raimon Pelegrero, Joan Manuel Serrat i tants altres.

Dins la narrativa, en aquesta dècada Alexander Mehdevi publicà *Märchen aus Mallorca* (1974), un nou recull de rondalles populars, i arribà a les llibreries la *Plaça del Diamant* (*Auf der Plaça del Diamant*, 1979) de Mercè Rodoreda, que es reeditaria en onze ocasions al llarg dels vint anys següents. Una figura prominent en la difusió de les lletres catalanes a l'època fou Johannes Höslé, que als títols suara esmentats sumà l'antologia de contes i narracions *Katalanische Erzähler* (1978), on versionà per primera vegada els relats de Pere Calders, Maria Aurèlia Capmany, Mercè Rodoreda o Jordi Sarsanedas.

Als anys vuitanta i noranta, la literatura catalana consolidà el seu espai i obtingué reconeixement a tot Europa. S'incrementà notablement el nombre de traduccions a altres idiomes, que ja no eren només l'espanyol, el francès o l'italià, que n'havien estat receptors preferents des del segle XVI. Des d'aquest moment esdevingueren freqüents les edicions en alemany, anglès, hongarès, portuguès, rus o suec. A més, aquesta tendència no sols es manifestà en termes quantitius, sinó que també afectà la diversitat dels gèneres que es conreaven. En particular guanyà terreny la narrativa de ficció i es publicaren novel·les d'autors contemporanis com Guillem Fontera, Maria Jaén, Gemma Lienas, Andreu Martín, Maria Antònia Oliver, Joan Perucho, Maria Mercè Roca, Montserrat Roig, Ferran Torrent o Llorenç Villalonga. En la narrativa breu destacà especialment la irrupció de Quim Monzó, que aconseguí èxits de vendes i veié reeditar-se alguns dels seus

reculls de contes, com *El perquè de tot plegat* (*Der Grund aller Dinge*, 1995), *L'lla de Maïans* (*Die Akzentasche*, 1997), *Guadalajara* (*Guadalajara*, 1999) i *El millor dels mons* (*Die beste aller Welten*, 2002), tots traduïts per Monika Lübcke. Al seu costat trobem els llibres de relats de J.V. Foix, Sergi Pàmies o Carme Riera.

Dels autors clàssics destaquen les traduccions de Ramon Llull i Joanot Martorell. Del primer es realitzen dues noves versions del *Llibre d'Amic e Amat* (*Das Buch vom Freunde und vom Geliebten* d'Erika Lorenz, 1988, i *Vom Freund und dem Geliebten* de Gret Schib, 1998) i es traslladen a l'alemany textos inèdits com *Llibre del gentil e los tres savis* (*Das Buch vom Heiden und den drei Weisen*, 1998) i *Lo Desconhort* (*Der Desconhort*, 1998), a més d'una selecció de textos lul·lians compilats per Erika Lorenz en *Die Kunst, sich in Gott zu verlieben* (1985). Pel que fa a Joanot Martorell, Fritz Vogelgsang publica en 1990 la part inicial de *Tirant lo Blanc* (*Der Roman vom weißen Ritter Tirant lo Blanc*), que restarà incompleta fins que una nova edició en tres volums sigui presentada a la Fira del Llibre de Frankfurt de 2007.

Una novetat interessant d'aquesta època és la traducció de llibres de contes infantils. Mercè Company i Roser Capdevila assoleixen xifres notables de vendes amb les sèries de *Les tres bessones* (*Die drei Schwestern*), *Els Birimboies* (*Die Astromäuse*) i *La colla petita* (*Die Zwölfer-Bande*). Al seu costat destaquen els relats per a nens d'Enric Larreula o Maria Martínez i Vendrell.

En la lírica també s'observa un augment important de la traducció de textos catalans contemporanis. Es versionen poemaris complets de Joan Brossa, Salvador Espriu i Carles Riba, alhora que es recopilen antologies de les veus més representatives de la poesia catalana del moment, com Margarita Ballester, Narcís Comadira, Pere Gimferrer, Ponç Pons o Jaume Pont. Fins i tot a l'àmbit teatral es posa de manifest el creixent interès del públic germanoparlant. Entre 1992 i 2003 s'estrenaren a Àustria, Alemanya i Suïssa dotze obres de Carles Batlle, Sergi Belbel, Josep Maria Benet i Jornet i Joan Brossa.

La creació de l'Institut Ramon Llull en 2002 representà un nou impuls per a la difusió d'obres literàries i d'assaig escrites en català. La concessió de subvencions a traductors i editors que en publicaven versions en altres llengües afavorí una penetració de les nostres lletres a l'estranger mai vista fins llavors. Val a dir que altres iniciatives paral·leles també contribuïren a aquest propòsit, com ara el projecte institucional *Clàssics valencians multilingües* del grup IVITRA, dirigit per Vicent Martines a la Universitat d'Alacant.

Com a resultat d'aquests esforços, en les darreres dues dècades s'ha produït una autèntica explosió del nombre d'escriptors i obres en llengua catalana que han estat traslladats a l'alemany. Entre els clàssics destaquen les antologies de poemes de Jordi de Sant Jordi (2011) i Ausiàs March (2023) realitzades per Hans-Ingo Radatz, així com les primeres traduccions del *Llibre dels feits* de Jaume I (*Buch der Taten*, 2021), el *Curial e Güelfa* (*Curial und Guelfa*, 2008), *Sobre la vinguda de l'Anticrist* d'Arnau de Vilanova (*Über den Antichrist und die Reform der Christenheit*, 2016), *Lo Somni* de Bernat Metge (*Der Traum*, 2013) o el *Regiment de la cosa pública* de Francesc Eiximenis (*Die Regierung des Gemeinwesens*, 2024). Com ja havia passat a mitjan segle XX, de nou sobresurt la figura de Ramon Llull. El seu *Llibre d'Amic e Amat* és tornat a versionar per Evelyn Patz Sievers en 2016. A més, es donen a conèixer el *Llibre de Sancta Maria* (*Das Buch über die heilige Maria*, 2005), *Fèlix o el Llibre de les Meravelles* (*Felix oder Das Buch der Wunder*, 2007), la *Doctrina pueril* (*Doctrina pueril*, 2010) i l'*Arbre de filosofia d'amor* (*Der Baum der Liebesphilosophie*, 2016).

També els autors més prominents de la literatura dels segles XIX i XX capten l'atenció dels lectors i editors. Entre 2004 i 2024 es reimprimeixen llibres de Prudenci Bertrana, Víctor Català, Mercè Rodoreda i Montserrat Roig, alhora que se'n tradueixen de nous. Apareixen novel·les cabdals que restaven inèdites en alemany, com *Vida privada* (*Privatsachen*, 2009) de Josep Maria de Sagarra, *El carrer estret* (*Enge Straße*, 2007) i *Contraban* (*Die Schmuggler*, 2014) de Josep Pla, *Quanta, quanta guerra...* (*Weil Krieg ist*, 2007) i *Jardí vora el mar* (*Der Garten über dem Meer*, 2014) de Mercè Rodoreda, *Incerta glòria* (*Flüchtiger Glanz*, 2015) de Joan Sales, *En vindran d'altres...* (*Andere werden folgen...*, 2022) de Marina Ginestà, *El mar* (*Das Meer*, 2021) de Blai Bonet, *Difunts sota els ametllers en flor* (*Verstorbene unter blühenden Mandelbäumen*, 2007) de Baltasar Porcel, *Terra seca* (*Verdornte Erde*, 2007) d'Antònia Vicens, *Ramona, adéu* (*Die Frauen vom Café Núria*, 2024) de Montserrat Roig, *Un cor massa madur* (*Ein überreifes Herz*, 2007) de Guillem Frontera, *Les veus del Pamano* (*Die Stimmen des Flusses*, 2008) de Jaume Cabré, *L'estiu de l'anglès* (*Der englische Sommer*, 2007) de Carme Riera i *Al llac* (*Am See*, 2024) de Maria Barbal. A açò s'afegeixen els reculls de contes de Narcís Oller (*Erzählungen*, 2016), Josep Pla (*Der Untergang der Cala Galiota*, 2007) i Pere Calders (*Revolte im Dachgeschoss*, 2005).

Dins els gèneres lírics, cal destacar la publicació de poemaris sencers dedicats a autors que, en la major part, amb prou feines havien estat presents en antologies i reculls col·lectius, com ara Ambrosi Carrion (*Unsichtbare Begleiter*, 2007), Joan Maragall (*Der Pinien Grün, des Meeres Blau*, 2022),

J.V. Foix (*Aus dem Tagebuch 1918*, 2013), Màrius Torres (*Gedichte*, 2019), Salvador Espriu (*Das lyrische Werk*, 2007), Vicent Andrés Estellés (*Hotel Paris*, 2024), Miquel Martí i Pol (*Liebe Marta & Haikus in Kriegszeiten*, 2010; *La fàbrica*, 2014; *Buch der Abwesenheiten & Die schönen Wege*, 2016), Joan Margarit (*Joana und andere Gedichte*, 2007) o Maria Mercè Marçal (*Tauwetter*, 2008).

Parem esment, per últim, en la literatura produïda als territoris de parla catalana al tombant del segle XX al XXI. Una relació exhaustiva dels títols i autors excediria els límits lògics d'aquesta exposició; per açò, només n'esmentarem els més rellevants, tot subratllant la immediatesa amb què algunes d'aquestes obres han estat traduïdes a l'alemany, només uns anys després de publicar-se en la llengua original. Començant per la narrativa, el gènere més representat ha estat la novel·la, on trobem des dels autors més consolidats (Josep Maria Fonalleras, Maria de la Pau Janer, Empar Moliner, Albert Sánchez Piñol o Vicenç Villatoro) a les veus més novelles (Najat El Hachmi, Pol Guasch, Marta Orriols, Marc Pastor, Tina Vallès). En la literatura infantil destaquen especialment els noms de Rocio Bonilla i Àngels Navarro. Al seu costat han estat versionats en alemany els relats d'Albert Arrayás, Eulàlia Canal, Jaume Copons, Anna Llenas, Núria Pradas i Josep Antoni Tàssies, entre altres. En la narrativa juvenil cal prestar atenció a les obres d'Andreu Martín, Meritxell Martí i David Nel·lo. Finalment, en el conte sobresurten les aportacions de Quim Monzó i Jordi Puntí. Pel que fa a la poesia, els lectors germanoparlants han tingut accés per primera vegada a volums íntegres dels versos d'Enric Casasses, Eduard Escoffet, Ernest Farrés, David Jou, Teresa Pascual, Arnau Pons i, en especial, Irene Solà.

■ 2 Sobre els articles d'aquest dossier

Com s'ha fet palès en les pàgines anteriors, la traducció literària entre el català i l'alemany ha estat una constant en les darreres dècades. En dona testimoni el nostre breu recorregut històric, que només ha pres en consideració els textos publicats a Alemanya, Àustria i Suïssa fins a 2024; però d'igual manera ho corroboraria la consulta de repertoris com l'elaborat per Berta Raposo et al. (2006) de la literatura alemanya publicada a l'Estat espanyol d'ençà de 1972 o dels catàlegs generals de la Biblioteca de Catalunya i la Biblioteca Nacional Española.

Ara bé, tan important com la transferència d'obres entre dues o més llengües és l'anàlisi d'aquest procés i la reflexió sobre les dificultats específiques que enclou enfront d'altres modalitats de traducció especialitzada.

Per al cas que ens ocupa, és necessari indagar en les singularitats que es posen de manifest en un procés traductor que implica tant el català com l'alemany, bé com a idiomes originals o bé terminals.

Amb aquesta voluntat neix el present dossier monogràfic, que aplega un seguit de contribucions que examinen des de perspectives diverses qüestions d'índole gramatical, lèxica, pragmàtica, conversacional i cultural. Malgrat el títol d'«Estudis sobre la traducció literària en català i alemany», les reflexions que s'hi presenten no resten limitades a aquestes dues llengües. Tal com es mostra a la Taula 1, l'anglès, l'espanyol i el japonès s'incorporen de diferents maneres i enriqueixen la discussió sobre els camins i mecanismes del transvasament entre idiomes de distinta tipologia. D'aquesta manera, ens proposem accomplir dos objectius fonamentals: d'una banda, fer una contribució a la investigació contrastiva i traductològica de l'alemany i el català; d'altra banda, esperar la recerca específica en aquest parell de llengües, atesa l'escassetat d'estudis i l'abundància de materials disponibles per analitzar, com s'ha mostrat en la primera part d'aques-

Autores i autors	Llengua original	Llengua terminal
Jenny Brumme · María Carbonell Saiz	alemany	català
Macià Riutort i Riutort	alemany	català
Pau Bertomeu Pi	alemany	català espanyol
Elia Hernández Socas	alemany	català espanyol
Ferran Robles · Sabina Benavent Pérez	català	alemany
Amador García Tercero · Alejandro González Villar	anglès	alemany català espanyol
Elena Sánchez-López · María José Mompean Mejías	espanyol	alemany català
Pol Garriga Martínez	japonès	alemany anglès espanyol (català)

Taula 1. Llengües d'estudi dels articles del dossier

ta exposició. Amb aquesta intenció, en les següents pàgines s'indaga en aspectes diversos de la traducció de gèneres com la novel·la, el drama cinematogràfic, la poesia èpica, el còmic o el relat infantil.

El dossier consta de vuit articles. En el primer, que porta per títol «A feature of everyday speech in translation. The discourse marker *i wo* and its correlates in four novels by Hans Fallada (1893–1947) translated into Catalan», Jenny Brumme (Universitat Pompeu Fabra) i Maria Carbonell Saiz (Universitat de València) estudien les funcions del marcador conversacional *i wo* en diàlegs literaris. Per fer-ho, examinen 45 fragments extrets d'obres de l'autor neorealista Hans Fallada, un dels màxims representants de la *Neue Sachlichkeit* de l'Alemanya d'entreguerres. L'anàlisi revela que *i wo* és una partícula polifuncional de significat complex capaç d'expressar valors que es vinculen a la modalització, la formulació i l'orientació argumentativa del discurs. A més, es posa de manifest que l'estratègia traductora seguida per Ramon Monton en les quatre novel·les consisteix a reproduir el marcador i les seves funcions a partir del context dialògic en què és emprat.

Macià Riutort i Riutort (Universitat Rovira i Virgili) reflexiona a l'entorn de l'onomàstica en obres alemanyes anteriors al 1730 en «Algunes consideracions sobre la traducció de textos alemanys no actuals: el cabal onomàstic alemany medieval i el seu tractament». Amb aquesta indagació obre un debat imprescindible, que ha de precedir el llançament d'una futura col·lecció universitària de traduccions al català d'obres alemanyes medievals i modernes. L'autor constata que a dia d'avui no existeix un conjunt de normes o criteris per a la catalanització dels topònims, antroponims i altres cultuemes antics de l'alemany. Per açò, fa una proposta que conjumina les pautes subjacents a la catalanització del material onomàstic i cultural grecollatí, que també poden aplicar-se a aquestes denominacions en alemany, amb altres basades en la tradició onomàstica catalana en el tractament de temes com la matèria de Bretanya o adaptacions morfològiques, prosòdiques o ortogràfiques a les convencions de la llengua terminal.

Pau Bertomeu Pi (Universitat de València) també parteix de l'alemany i, més concretament, del film *Der Passfälscher*, basat en la narració homònima de Maggie Peren, per estudiar la traducció dels valors pragmàtics relacionats amb el metadiscurs interpersonal. En «Registre i im/personalització en la representació de les relacions interpersonals» examina de quin mode els vincles entre els interlocutors es posen de manifest en el guió cinematogràfic i a quins mecanismes pot recórrer el traductor audiovisual per transvasar-los a altres llengües. L'autor fonamenta la seva indagació en una selecció d'escenes que posen de relleu constel·lacions socialment simètri-

ques i que s'exploren des d'una doble perspectiva qualitativa i contrastiva. La recerca efectuada mostra diferències en la traducció que es deriven de la llengua d'arribada i del paper social dels participants en la interacció.

Elia Hernández Socas (Universidad de La Laguna) s'aproxima al tractament traductològic de les especificitats culturals en «Kulturspezifika als Schlüssel zur Schaffung der Ambivalenz in Kinderbüchern. Ein Übersetzungsvergleich». A través de l'anàlisi de les versions catalana i espanyola del relat *Rico, Oskar und die Tieferschatten* d'Andreas Steinhöfel, mostra el paper de les expressions culturalment marcades com a mecanisme de creació d'ambivalències o dobles lectures, un tret característic de la narrativa infantil. La voluntat de mantenir aquestes ambivalències es posa de manifest en el mètode general escollit per fer-ho, que al seu torn activa tot un seguit d'estratègies de traducció. L'estudi postula l'existència d'un contínuum que va de l'intervencionisme màxim als diversos graus d'adaptació a la cultura terminal, en el qual l'elecció d'un determinat mètode pot tenir implicacions ideològiques en la traducció i en l'impacte del text en el lector meta.

Les denominacions amb càrrega cultural i arrelament social són també l'objecte d'anàlisi de Ferran Robles i Sabina Benavent Pérez (Universitat de València / Universität Leipzig) en «Les referències culturals en la traducció indirecta: *Gràcies per la propina* de Ferran Torrent en alemany». L'article indaga, d'una banda, en el paper d'aquestes unitats en la construcció d'un relat versemblant en el qual aconsegueix una funció fonamental la recreació de la parla de les comarques centrals del País Valencià. D'altra banda, reflexiona sobre els mecanismes que s'han fet servir per preservar el component cultural en la versió alemanya i en quina mesura s'hi manifesta la interferència d'una tercera cultura, que fa de mediatra. La recerca efectuada ha permès classificar aquestes unitats i observar quines tècniques de traducció predominen en cadascun dels tipus identificats, que al seu torn revelen estratègies tendents a l'exotització o domesticació del text.

Amador García Tercero (Euskal Herriko Unibertsitatea / Universidad del País Vasco) i Alejandro González Villar (Universität Osnabrück) observen els patrons de lexicalització dels esdeveniments de moviment en dues llengües germàniques i dues romàniques en «Estratègies de traducció d'esdeveniments de moviment adlatius amb encreuament de límits». Per fer-ho, prenen com a corpus d'anàlisi la novel·la juvenil *The Hunger Games* de la nord-americana Suzanne Collins i les seves versions alemanya, catalana i espanyola. L'objectiu de la recerca és analitzar les estratègies utilitzades per transvasar l'expressió d'aquests esdeveniments de l'anglès a una llengua de marc satèl·lit (l'alemany) i dues de marc verbal (el català i l'espanyol).

Els resultats obtinguts permeten establir que, mentre que la traducció alemanya sol codificar la manera de l'esdeveniment en l'arrel verbal, els idiomes romànics tendeixen a subratllar la direccionalitat i el destí de l'objecte o ésser que es desplaça.

Elena Sánchez-López i María José Mompeán Mejías (Universitat d'Alacant) reflexionen sobre la traducció de llengües fictícies en «Paraules *bin und her*. Traducció del pseudoalemany en *Mortadelo y Filemón*». Concretament, examinen les propietats del tiranès, un idioma inventat que el dibuixant Francisco Ibáñez feu servir al còmic *El sulfato atómico* i que incorpora trets fonètics, lèxics i morfosintàctics germanitzants. Aquesta pseudo-llengua és transvasada a les versions catalana i alemanya de l'obra en un viatge de doble direcció, en el qual primer ha hagut de passar pel sedàs de l'espanyol escrit. L'estudi revela que, mentre que el català trasllada aquests elements mitjançant processos morfològics i lèxics anàlegs als del text espanyol, l'alemany opta per creacions discursives pragmàticament equivalents a les expressions originals, que proven de compensar els efectes humorístics que no poden reproduir-se amb recursos més directes.

Finalment, Pol Garriga Martínez (Universitat Pompeu Fabra) analitza aspectes de la identitat en situacions de contacte de llengües en «*Das Bad*, de Yoko Tawada: la traducció d'una identitat nòmada», com a pas previ a l'elaboració d'una versió catalana d'aquesta obra originalment japonesa. L'article fa un recorregut pels principals problemes identificats en el relat, que classifica en tres tipus: els de caràcter metalingüístic, els derivats del contacte de codis i els que resulten del procés d'aprenentatge de llengües del protagonista. Mitjançant la comparació crítica de les solucions que aporten les traduccions anglesa, alemanya i espanyola, la recerca conclou que l'existència d'idiomes en contacte al text original planteja un seguit de problemes lingüístics específics, que s'afegeixen als complexos jocs de paraules i reflexions de l'autora. ■

■ Referències bibliogràfiques (selecció)

- Briesemeister, Dietrich (1979): «Bibliographie katalanischer Veröffentlichungen in Deutschland seit 1945 (1945–1978)», *Iberoromania* 9, 155–163.
- Budapest Observatory (2011): *Publishing translations in Europe. Trends 1990–2005*, Aberystwyth: Mercator Institute for Media, Languages and Culture.

- Institut Ramon Llull (s.a.): *TRAC: Traduccions del català a altres llengües*, <https://www.llull.cat/catala/literatura/trac_traduccions.cfm>.
- (s.a.): *TRADUcat: Traductors del català*, <https://www.llull.cat/catala/recursos/tralicat_traductors_home.cfm>.
- Jané-Lligé, Jordi / Kabatek, Johannes (eds.) (2007): *Fronteres entre l'universal i el particular en la literatura catalana*, Aachen: Shaker.
- Martines, Vicent / Fuster, Àngels / Sánchez, Elena (2007): *Clàssics valencians multilingües*, Alcoi: Marfil.
- Quintana, Artur (1986): «Les quatre literatures de l'Estat Espanyol en traducció alemanya», dins: *El llibre alemany: eina de diàleg cultural amb Catalunya / El libro alemán: instrumento de diálogo cultural con Cataluña*, Frankfurt am Main: Druckerei Lembeck, LIII–LX.
- Raposo, Berta et al. (2006): *Oswald Rom 1.0. Traducciones españolas de literatura alemana 1972–2006*, València: Minim Edicions.
- Robles, Ferran (2005a): *Bibliografia de la literatura catalana en versió alemanya: narrativa, poesia, teatre*, Aachen: Shaker.
- (2005b): «Les traduccions alemanyes de literatura catalana», *Zeitschrift für Katalanistik* 18, 215–229.
- Siebenmann, Gustav (1985): *Bibliographie der aus dem Spanischen, Portugiesischen und Katalanischen ins Deutsche übersetzten Literatur: 1945–1983*, Tübingen: Niemeyer.
- Strosetzki, Christoph (1988): *Bibliographie der Hispanistik in der Bundesrepublik Deutschland, Österreich und der deutschsprachigen Schweiz*, Frankfurt am Main: Vervuert.
- UNESCO (s.a.): *Index Translationum*, <<https://www.unesco.org/xtrans/bsform.aspx>>.
- Wirf, Maria / Estelrich, Pilar (2004): «Zur Übersetzung aus dem Katalanischen», *Romanistik in Geschichte und Gegenwart* 10, 33–54.

- Ferran Robles, Universitat de València, Institut Interuniversitari de Llengües Modernes Aplicades, Av. Blasco Ibáñez, 32, 46010 València (ES), <ferran.robles@uv.es>, 0000-0002-1337-5501.
- María Carbonell Saiz, Universitat de València, Institut Interuniversitari de Llengües Modernes Aplicades, Av. Blasco Ibáñez, 32, 46010 València (ES), <maria.carbonell-saiz@uv.es>, 0000-0003-1802-5989.